

20.02.20

PROJECTPLAN

LAAG VOOR LAAGLAND, OP EXPEDITIE IN ETERSHEIM

De Waterwolf

Minimuseum van de archeologie

Als de dijk er niet was, zou u nu natte voeten hebben. Misschien zou het water om uw middel klotsen. Of zelfs tot aan de lippen staan. Een goede dijk is van levensbelang. De zee is onbetrouwbaar, de waterwolf ligt altijd op de loer.

Etersheim kan daarover meepraten. Het had voortdurend last van de stijgende zeespiegel en de inklinkende bodem. Door landafslag en dijkdoorbraken moesten er landinwaarts steeds weer nieuwe dijken aangelegd worden. Kort na 1400 kwam het voor een deel buitendijks te liggen. Geleidelijk aan verdween het verlaten deel van het dorp met de kerk in de golven.

Door de eeuwen heen werd de dijk steeds sterker. Zelfs de stormvloed van 1916 kreeg hem niet klein. Andere gedeelten van Noord-Holland liepen wél volledig onder. Uit voorzorg werd de dijk toch opgehoogd. De klei daarvoor kwam uit de polder Etersheimerbraak direct achter de dijk.

Nu, ruim honderd jaar later, worden alle dijken rond het Markermeer versterkt; ruim 33 km van Amsterdam tot Hoorn. Deze operatie van de Alliantie Markermeerdijken zorgt er voor dat bewoners in het achterland de toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen zien.

Ook bij Etersheim wordt aan dijkherstel gewerkt. Dat is een mooi moment om te beginnen met het vertellen van de twee verhalen van Etersheim.

- Etersheim toont de geschiedenis van polders en bemaling. In het waterrijke cultuurlandschap zijn verschillende gemalen en molens te vinden. Je ziet er ook de hoogteverschillen. Er zijn maar liefst vijf peilniveaus, waaronder het laagst gelegen punt van Noord-Holland: de gegraven kleiput op 6,63 meter beneden NAP.

- De 12e-eeuwse sarcofaag die in 2009 buitendijks geborgen werd, heeft de belangstelling voor de historie van Etersheim nieuw leven ingeblazen. Met de werkzaamheden komt er ook veel ruimte voor archeologisch onderzoek, onder meer onder een gedeelte van de huidige dijk. Dat kan een bijdrage leveren aan het reconstrueren van de geschiedenis van het dorp.

Het vertellen van deze verhalen (met aandacht voor informatie en educatie) vraagt om een bijzonder plek. Die hebben de initiatiefnemers gevonden: een minimuseum, te plaatsen pal naast Bezoekerscentrum De Breek en Museummolen De Breek in Etersheim.

De locatie

De beoogde locatie is het terrein rondom het bezoekerscentrum De Breek, Etersheimer Braakweg 5 te Oosthuizen (Polder Zeevang, gemeente Edam-Volendam). Eigenaar van het terrein is Molenstichting Zeevang, die ook vertegenwoordigd is in de overkoepelende stichting Etersheimerbraak. Het bezoekerscentrum en het molenterrein worden verhuurd aan een exploitant. Op 1 km afstand bevindt zich het kinderboekenmuseum Het Schooltje van Dik Trom, waarvan het stichtingsbestuur ook vertegenwoordigd is in de stichting Etersheimerbraak.

Etersheim ligt aan de fietsroute langs de IJsselmeerdijk tussen Edam-Volendam en Hoorn. De route maakt deel uit van een ANWB-knooppuntenroute en het 'rondje IJsselmeer'. Dit is een geliefde route voor wandelaars, fietsers en diverse toertochten. Tussen het Schooltje van Dik Trom en bezoekerscentrum De Breek ligt een één kilometer lang landweggetje, dat deel uitmaakt van het Dik Trom pad; een rondje langs de dijk en door de polder van in totaal drie kilometer. Etersheim heeft de potentie om zich, naast Edam en Volendam, te ontwikkelen tot de derde toeristische kern van de gemeente Edam-Volendam.

Op de vernieuwde dijk tussen Amsterdam en Hoorn zal een fiets- en wandelpad wordt aangelegd en ter hoogte van Etersheim is een aanlegsteiger voor de chartervaart gepland. Met deze infrastructurele maatregelen zal de bereikbaarheid voor bezoekers van dit verborgen pareltje in de komende jaren aanzienlijk verbeteren.

Alle betrokken partijen benadrukken dat deze regio zich alleen leent voor 'Slow Tourism'. De polder Zeevang is aangewezen als Natura 2000-gebied (kenmerkend open veenweidegebied) en ligt binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Het open en weidse karakter van het landschap dient behouden en waar mogelijk versterkt te worden. De insteek is weinig autostromen; fietsers, wandelaars en charter-zeilschepen worden verwelkomd. Nieuwe bebouwing moet passen in de omgeving en dient landschappelijk/uit cultuurhistorisch oogpunt verantwoord te zijn.

Doordat er op het terrein al een bezoekerscentrum gevestigd is met toegankelijke, laagdrempelige informatievoorzieningen en horeca, zijn er mogelijkheden voor synergie en wederzijdse versterking. De bestaande bezoekersstromen naar zowel het bezoekerscentrum als het Schooltje kunnen naar verwachting relatief gemakkelijk verleid worden om ook een bezoek aan het archeologisch informatiecentrum te brengen. Daarnaast kan De Breek profiteren van nieuwe bezoekersstromen die primair voor het minimuseum komen.

- 1 aanlegsteiger bruine vloot
- 2 informatiepunt aan de wal
- 3 op/afrit van fiets-wandelpad op de dijk
- 4 fietsenstalling witten fietsenplan
- 5 uitbreiding parkeerplaatsen aan de dijk
- 6 uitbreiding parkeermogelijkheden bij Dik Trom
- 7 leren en informeren op NAP/archeologisch minimuseum
- 8 herstel het oude gemaaltje
- 9 installatie Amerikaanse windmotor
- 10 smalspoortreintje
- 11 replica brongasinstallatie

Onze ambities

De Stichting Etersheimerbraak heeft de ambitie om de polder Etersheimerbraak als één geheel te ontwikkelen. In het verlengde van het minimuseum is er nog een tiental opties om het kleinschalig en duurzaam toerisme in het gebied te versterken. Het is ook opgenomen als bijzondere Dijkplaats binnen het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit van de Provincie Noord-Holland. Daarmee kan Etersheim zich verder ontwikkelen tot volwaardig onderdeel van het Waterrijk Museum langs de Noord-Hollandse kust en. Wat het landschappelijk element betreft zoeken we aansluiting bij het programma van 'Amsterdam Wetlands' en het provinciale project "Ode aan het landschap".

Ook op grond van de huidige bezoekersaantallen hebben de plannen voor de Etersheimer Braakpolder goede perspectieven. Jaarlijks komen er zo'n 23.000 mensen voor recreatie en educatie naar het gebied. Ervan uit gaande dat een behoorlijke deel van deze groep ook het informatiecentrum zal bezoeken, ligt er een goede basis voor succes.

Onze plannen bevatten zowel elementen die de infrastructuur zullen verbeteren als toevoegingen aan het huidige aanbod in Etersheim. De infrastructurele maatregelen (zie kaart legenda 1 t/m 6) zullen voornamelijk onderdeel zijn van de werkzaamheden aan de dijk en daarmee behoren tot de verantwoordelijkheid van de betrokken overheidsinstanties.

De stichting Etersheimerbraak heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen om de toevoegingen aan het huidige aanbod (zie kaart legenda 7 t/m 11) in Etersheim gefaseerd te ontwikkelen. De eerste toevoeging behelst de vestiging van het minimuseum voor de Archeologie 'De Waterwolf'. Voor dit project verzoeken wij een bijdrage van het Mondriaanfonds ten behoeve van de inrichting.

Hoe meer bezienswaardigheden en voorzieningen er gerealiseerd worden, des te meer zal Etersheim straks schitteren als een parel binnen het verhalennoer.

Minimuseum 'De Waterwolf'

Op initiatief van de Alliantie Markermeerdijken is een werkgroep gevormd met provincie, gemeente en de Stichting Etersheimerbraak om het plan voor een archeologisch informatiecentrum uit te werken. Op basis van een gedegen Plan van Aanpak is aan beeldend kunstenaar Aldo Brinkhoff de opdracht verstrekt om een passend gebouw te ontwerpen met als kenmerkende details:

- De eerste verdieping van dit minimuseum voor archeologie ligt exact op NAP (3,40 meter boven het maaiveld).
- De buitengevel is een speelse verwijzing naar de legendarische foto van het huisje dat in 1916 bij Marken door de zee op zijn kant gezet werd.
- Het gebouw heeft een transparant uiterlijk

Het minimuseum combineert informatie, educatie, ontdekken en beleven over de waterwolf op een vernieuwende, actieve en interactieve manier. Bezoekers ontdekken er leuke en interessante dingen over de ontwikkeling van watermanagement door de eeuwen heen en via 'informal learning' steken ze ook het een en ander op over waterveiligheid. Men ervaart men bewust hoe het is om zich op, onder of boven NAP te bevinden.

De exposities kunnen onbemand bezocht worden en moeten daarom inhoudelijk voor zich spreken en 'hufferproof' zijn. Waardevolle/kwetsbare vondsten kunnen ook in het Schooltje van Dik Trom tentoongesteld worden, waar tijdens openingstijden standaard toezicht is.

Een koppeling met presentaties/filmvertoningen en lezingen is eveneens mogelijk waarbij deze in samenwerking met het bezoekerscentrum of het Schooltje van Dik Trom georganiseerd kunnen worden.

Tegelijkertijd dient het nabijgelegen bezoekerscentrum De Breek als uitvalsbasis voor open dagen, gegidste wandelingen en excursies naar het archeologisch onderzoek.

Leren en informeren op NAP

Op de eerste verdieping van het gebouw hangt een groot beeldscherm voor presentaties aan specifieke doelgroepen. Denk bijvoorbeeld aan het informeren van scholieren over de manier waarop de Markermeerdijken in de loop de eeuwen veranderd zijn: waarom is steeds herstel nodig, waar wel en waar niet, hoe werd dat toen en wordt het nu aangepakt. Deze toelichting is goed te koppelen aan wat er vanuit het gebouw in de directe omgeving te zien is. Het zou mooi zijn als het laagste punt (6,63 –NAP) met een vlag of baken gemarkeerd wordt.

Het panorama-uitzicht op polder en dijk wordt doorgetrokken op de wand ernaast. Een dijkprofiel biedt beknopte informatie over polderniveaus, grond- en veenlagen, afgraving en bodemdaling.

In deze ruimte plaatsen we een ronde tafel. Terwijl bezoekers hier even neerstrijken wordt er op de tafel een continue stroom van beelden geprojecteerd: waterstromen, dijken, polderlandschappen en vergezichten.

Het tafelloppervlak dient ook als speelveld voor een quiz of spel met stellingen. Een beamer projecteert beelden en vragen, bezoekers kunnen hun antwoorden aangeven met knoppen die in de tafelrand aangebracht zijn. Qua inhoud zal het spel gericht zijn op het brede perspectief van ‘dijken en polders in Noord-Holland’ en de hongerige waterwolf.

Terugkijken naar een verdrinken dorp

Op de begane grond van het gebouw komen bezoekers meer te weten over de historie van Etersheim. Ze maken kennis met onder meer de stichting rond 800, de voortdurende verplaatsing landinwaarts, de verwoesting door de zee in 1200, de bouw van een nieuw dorp, de verplaatsing van de kerk en andere mijlpalen in de lokale geschiedenis. Een geschiedenis die trouwens symbool staat voor de strijd tegen het water in het gehele Zuiderzeegebied.

De verstrekte informatie zal ook betrekking hebben op de manier waarop archeologisch onderzoek wordt verricht en de relatie daarvan met het dijkversterkingsproject. Daarbij is uiteraard ook aandacht voor de buitendijks gevonden sarcofaag.

Geschiedenis wordt tastbaarder als je hem ook zelf kunt beleven. Daarom zijn er speciaal voor het archeologisch minimuseum interactieve objecten ontwikkeld.

• *Ontdekvitrines*

Door middel van drie glazen vitrines (40 x 40 x 40 cm) kom je meer te weten over archeologische vondsten. Daarbij wordt ook gebruik gemaakt van augmented reality.

Twee vitrines tonen vondsten die ooit deel uitmaakten van een groter object. Bijvoorbeeld een Hals of oor van een bierkrug, of een stuk leer van een schoen. Het object is direct te zien. Bekijk je het echter via het scherm dat je 180° rond de vitrine kan bewegen, dan zie je virtueel nog veel meer: de hele kruk of schoen, maar ook informatie als de datering, de vindplaats, het tijdperk en het gebruik.

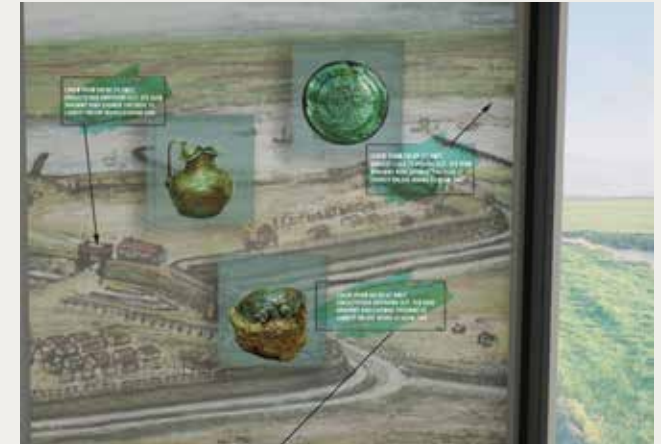
Vanwege hun kwetsbaarheid kunnen sommige vondsten niet in het minimuseum tentoongesteld worden. Zij krijgen een plek in het provinciaal depot het Huis van Hilde in Castricum. Door gebruik te maken van virtual reality zijn deze vondsten toch in Etersheim te zien. Daarvoor wordt er nog een glazen vitrine geplaatst, die leeg is. Via het beweegbare scherm kun je in de vitrine meerdere van die kwetsbare objecten ontdekken.

• *Laag na laagland*

Aan de achterwand bevindt zich een bodemprofiel dat verschillende grondlagen toont, die teruggaan tot de Romeinse tijd. In het profiel bevindt zich een aantal archeologische artefacten die gedeeltelijk 3D uit de wand komen, bijvoorbeeld (menselijk)botmateriaal, middeleeuws speelgoed, bij watersnood verloren gebruiksvoorwerpen en scherven aardewerk. Iets voor de wand staan twee zuilen met draaiwielen. Door aan een wiel te draaien, beweeg je een virtuele boor door de bodem. Met knoppen kun je in verschillende richtingen zoeken. Terwijl je zo de bodem verkent, wordt op het bodemprofiel op de wand geprojecteerd wat je zoal tegenkomt per laag. Je krijgt ook aanwijzingen om verder te zoeken, zoals 'boor hier recht naar beneden om oudere vondsten te ontdekken'.

Over de gevonden objecten is in de verschillende vitrines meer informatie te vinden.

• *Binnen en buiten*

Voor twee ramen komen twee keer twee zwevende vitrines van een meter lang. Zo zijn de getoonde objecten zowel van binnen als van buiten te bewonderen. Dezelfde dubbelfunctie wordt gerealiseerd met twee tweezijdige informatiepanelen.

• *Wandvitrines*

Archeologische vondsten kunnen ook tentoongesteld worden in drie vitrines aan de wand. Daarbij komen bordjes met tekst en uitleg.

Voor verdere beeldvorming verwijzen wij hier graag naar het bidbook.

Curatoren

Voor de inhoud van de exposities is een klein team van curatoren ingesteld, dat ook betrokken is bij het technisch ontwerp van de inrichting door Studio Harm Hasenaar.

- Jan-Willem Oudhof, directievoerder Archeologie Alliantie Markermeerdijken
- Sander Gerritsen, projectleider Archeologie West-Friesland
- Martin Veen, depotbeheerder archeologie provincie Noord-Holland

In samenwerking met de diverse communicatie-afdelingen kunnen zij ook de 'randprogramming' (open dagen, rondleidingen, lezingen etc.) van het minimuseum inhoudelijk vormgeven. Voor de begeleiding van groepen en rondleidingen in het gebied kan samenwerking worden gezocht met vrijwilligers van de Historische Vereniging Oosthuizen, maar ook van vrijwilligers die betrokken zijn bij water- en natuurbeheer.

Verhaallijnen

Door verhaallijnen als uitgangspunt te nemen zijn mooie verbindingen te maken met de musea in Edam en Volendam, Museum De Speeltoren in Monnickendam, de Zeesluis in Edam en de replica van het VOC-schip De Halve Maen, het Westfries Museum in Hoorn, het Dijkversterkings informatiecentrum van de Alliantie Markermeerdijken in Katwoude en het Huis van Hilde in Castricum. Maar bovenal bieden onderstaande verhaallijnen uitmuntende mogelijkheden om in te zoomen op de eigen cultuurhistorie van deze plek. Want die is heel bijzonder en uniek, en rechtvaardigt zoals eerder gesteld de keuze voor De Breek als vestigingsplaats voor het minimuseum.

- De hongerige waterwolf: het eeuwige, oer-Hollandse en tegelijk ook universele thema van de strijd tegen het water, dijken, doorbraken, stormvloed, verdrongen dorpen
- Maakbaar land: het menselijke en invoelbare van (de wens tot) het inrichten van de omgeving, ontwateren, ontginnen, al sinds de prehistorie, resulterend in bodemdaling en de bijbehorende problematiek
- Geld als water: de nog steeds zichtbare rijkdom van de Gouden Eeuw, de VOC, steden als Hoorn, Edam, Volendam, pakhuizen, nautisch verleden en de interesse die daarvoor nog steeds is bij veel mensen

Objecten

- Bij het proefsleuvenonderzoek en eerdere archeologische onderzoeken langs de dijk zijn al allerlei veelbelovende vondsten aan het licht gekomen, variërend van gereedschappen tot bijzondere soorten gaaf aardewerk, resten van de verdwenen kerk, maar ook een ernstig door de paalworm aangevreten houten paal.

- Scheepswrak bij Warder-3D model

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, opgraver van het 16e-eeuwse scheepswrak ter hoogte van Warder, heeft van dit schip een 3D model vervaardigd dat in het minimuseum kan worden getoond. Mogelijk kunnen enkele van de bijzondere vondsten worden uitgeleend.

- Bodebus

In de collectie van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier bevindt zich de zilveren bodebus van Etersheim (die de bode van het waterschap zichtbaar moest dragen), waarop als bijzonderheid een wierdijk is afgebeeld. Dit waardevolle object kan uit veiligheidsoverwegingen beter in het Schooltje van Dik Trom worden tentoongesteld.

- Natuurstenen

In de zomer van 2018 is onderzoek gedaan naar in de dijk gebruikte natuurstenen. Uit de inventarisatie zijn verrassende conclusies gekomen. Er kan een kleine gesteentetuin worden aangelegd rondom het minimuseum, want deze objecten zijn immers bestand tegen weer en wind. Hier kunnen ook een aantal fragmenten van 16de -eeuwse grafstenen worden getoond die in de 19de eeuw als stortsteen werden gebruikt.

- Collectie Historische Vereniging

Uit het archeologisch en specialistisch onderzoek en uit de collectie van het Provinciaal Depot voor Archeologie zal voldoende materiaal beschikbaar zijn om te exposeren. Daarnaast bevindt zich ook een collectie bij de Historische Vereniging Oosthuizen, waaraan de duikploeg verbonden is die destijds de sarcofaag vond. Die collectie is nu in opslag en kan niet getoond worden. Delen van die collectie kunnen ook gebruikt worden bij wisselexposities of open dagen. De vondsten tonen de lokale betrokkenheid van mensen bij het verhaal van Etersheim

- De sarcofaag

De sarcofaag van Etersheim is te bewonderen in het Huis van Hilde, en kan daar niet uit verplaatst worden, dus ook niet in bruikleen worden gegeven. Een replica, eventueel op schaal, is mogelijk wel een haalbare kaart. De context van de replica zou verrijkt kunnen worden met het vertonen van het filmmateriaal van de berging. En natuurlijk is dit een uitgelezen mogelijkheid om bezoekers te verwijzen naar het Huis van Hilde, en andersom.

De depotbeheerder van de provincie Noord-Holland heeft zich bereid verklaard om de archeologische vondsten uit te lenen aan het minimuseum. Uiteraard geldt daarbij dat de bruikeleennemer zich verplicht tot een zorgplicht ten aanzien van de artefacten; een goed afsluitbare ruimte is daarbij een voorwaarde. Bovendien moeten de geleende objecten altijd verzekerd worden door de bruikeleennemer.

Bezoekers

Het minimuseum is interessant voor meerdere doelgroepen. Allereerst zijn er de bezoekers uit de directe omgeving: bewoners, mensen die geïnteresseerd zijn in de dijkversterking, scholieren, regionale archeologiebeoefenaars en leden van oudheidkundige verenigingen. Daarnaast zijn er bezoekers met een brede culturele of cultuurhistorische belangstelling, die worden aangetrokken door de landelijke sfeer en de duurzame uitstraling. Binnen deze tweede groep kunnen we een onderscheid maken tussen mensen uit de regio en Amsterdam, uit de Metropoolregio Amsterdam en uit heel Nederland.

Aan de buitenlandse bezoeker presenteren we de verhalen uit de Etersheimer Braakpolder als een typisch Nederlandse manier van leven onder NAP, om 'droge voeten' te krijgen en te houden. Dat doen we in meerdere talen.

Om dit brede en gevarieerde publiek aan te spreken, zal er 'informatie op maat' aangeboden worden: algemeen toegankelijke verhalen met - waar gewenst- details en verdieping. Bijvoorbeeld door informatiepanelen te laten beginnen met een algemene tekst, gevolgd door meer details. Voor scholieren wordt een lesbief ontwikkeld. Deze deels interactieve lesbief kan aangevraagd worden om voorafgaand aan het bezoek te behandelen.

Op grond van de huidige bezoekersaantallen biedt dit project voor Etersheim een gunstig perspectief. Jaarlijks komen er zo'n 23.000 mensen voor recreatie en educatie naar het gebied. Ervan uit gaande dat een behoorlijke deel van deze groep ook het informatiecentrum zal bezoeken, ligt er een goede basis voor succes.

Op de vernieuwde dijk tussen Amsterdam en Hoorn wordt een fiets- en wandelpad aangelegd en ter hoogte van Etersheim is een aanlegsteiger voor de chartervaart gepland als de werkzaamheden klaar zijn. Met deze infrastructurele maatregelen zal de bereikbaarheid voor bezoekers van dit verborgen pareltje in de toekomst aanzienlijk verbeteren.

Volgens een inschatting van de vereniging van charterzeilschepen zouden we op termijn rekening kunnen houden met een toename van 15.000 bezoekers per jaar vanaf het water.

Organisatie

	<i>Doel en rol</i>	<i>Bijdragen</i>
Stichting Etersheimerbraak met haar partners Molenstichting en Schooltje van Dik Trom	<p>Stelt zich ten doel het gebied verder te ontwikkelen in de richting van cultuurtoerisme;</p> <p>Molenstichting is terreineigenaar en dus partij bij het realiseren van nieuwe opstallen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Schooltje van Dik Trom wil meewerken aan het tentoonstellen van kwetsbare objecten en het organiseren van lezingen en filmvertoningen; • Communicatiekanalen van deze partners kunnen worden ingezet; (websites, nieuwsbrief, Facebook); • St. Etersheimerbraak is bereid om als exploitant en beheerder van het minimuseum op te trekken.
Exploitant bezoekerscentrum De Breek	<p>Stelt catering en faciliteiten beschikbaar voor bezoekers.</p> <p>Verzamelpunt voor groepsbezoeken en rondleidingen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bereid om toezicht te houden en het dagelijks beheer te voeren: openen/sluiten, lichten aan-/uitdoen, lampen vervangen, schoonhouden, beperkt inspecteren e.d.; • Communicatiekanalen (website, nieuwsbrief, Facebook en Instagram) inzetbaar.
Alliantie Markermeerdijken	<p>Oprachtgever opstellen plan van aanpak;</p> <p>Oprachtgever ontwerp minimuseum.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vergunningaanvraag is door de Alliantie voorbereid en ingediend; • Levert bijdrage aan het team van conservatoren.
Gemeente Edam-Volendam	<p>Streeft toeristisch-recreatieve ontwikkeling na waarin een kleinschalig museum voor archeologie in zou passen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt mee aan een vergunningaanvraag voor een tijdelijke voorziening en verwacht daarbij geen problemen.
Provincie Noord-Holland	<p>Hecht waarde aan cultureel erfgoed en aan het uitdragen daarvan;</p> <p>Het concept 'Waterrijk Museum' is één van de ambities binnen het Ambitieprogramma Ruimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn- A'dam.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Provinciaal Depot voor Archeologie is bereid vondsten in bruikleen beschikbaar te stellen en levert bijdrage aan het conservatorenteam; • Inhoudelijk meedenken over de verhaallijnen die met de vondsten verteld kunnen worden.

De Stichting Etersheimerbraak zal het minimuseum exploiteren en beheren in goed overleg met alle betrokken partijen. De afspraken over rol en bijdragen zijn vastgelegd in het plan van aanpak voor het minimuseum dat in de werkgroep is vastgesteld.

De Molenstichting en Stichting Etersheimerbraak het Schooltje van Dijk Trom hebben in 2019 de intentie uitgesproken om te streven naar een fusie met de Stichting om de gezamenlijke belangen in Etersheim optimaal te kunnen behartigen. Wat betreft de promotie van het gebied via Bureau Toerisme Laag Holland, wordt er dit jaar al samengewerkt.

Onderhoud

De exploitant van bezoekerscentrum De Breek zal toezicht houden op het museum en het dagelijks beheer uitvoeren. Hieronder vallen het openen en sluiten van het minimuseum, lichten aan- en uitdoen en het schoonhouden van de ruimte.

Daarnaast is het gewenst dat de expositie periodiek geïnspecteerd wordt. Het gaat dan niet alleen om kijken of bijvoorbeeld de apparatuur nog werkt, maar vooral ook om het monitoren van de staat van de tentoongestelde collectie. Dit aspect zal tot het takenpakket van het curatorenteam gerekend worden.

Planning

Start bouw casco minimuseum: 1 juni 2020 (opdrachtverlening als de bouwvergunning binnen is)

Oplevering casco minimuseum: begin september

Start inrichting mini museum als casco gereed is: begin september

Opening mini museum: indien mogelijk tijdens de archeologiedagen 9-10-11 oktober

Looptijd: 10 jaar

Tot slot

Met de realisatie van minimuseum 'De Waterwolf' wil Stichting Etersheimerbraak de kennis over watermanagement en archeologie vergroten door de verhalen van Etersheim op een toegankelijke manier aan een groter publiek aan te bieden en over te dragen. Het resultaat moet zijn meer kennis van en meer interesse in dit gebied en ons erfgoed.

Het bestaande erfgoed zal met het nieuwe minimuseum het aanbod in de Etersheimerbraak naar een hoger kwaliteitsniveau tillen. We sluiten aan bij bestaande initiatieven en zullen de relatie versterken tussen het erfgoed en de ontwikkelingen in de leefomgeving. We bundelen de krachten om te zorgen voor een recreatieve en informeel educatieve omgeving waarin we onze bezoekers inspireren en zullen uitdagen om te leren en te herkennen.